

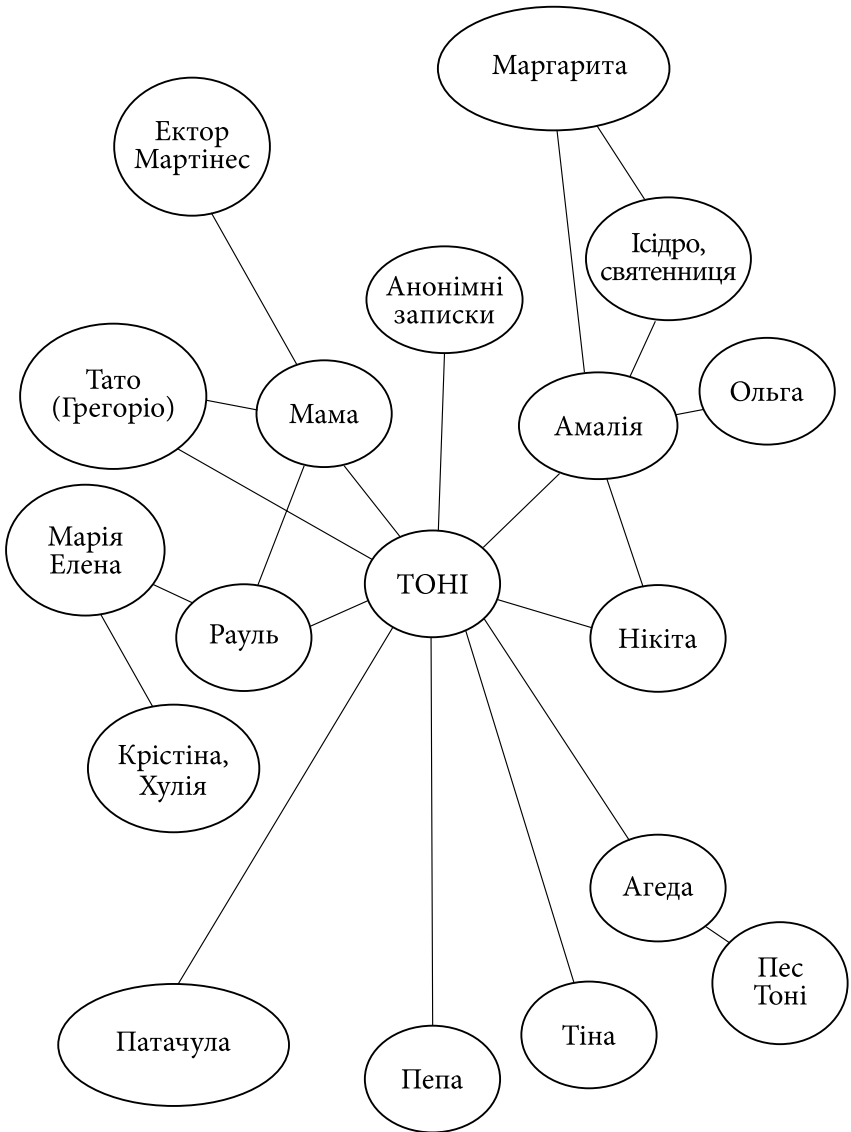
ФЕРНАНДО АРАМБУРУ

СТРИЖІ
LOS VENCEJOS

РОМАН

Харків
«ФОЛІО»
2024

СЕРПЕНЬ

1

Рано чи пізно настає день, коли, яким би тупим ти не був, починаєш розуміти деякі речі. Зі мною таке сталося, коли я почав виходити з підліткового віку, можливо, навіть ще трохи пізніше, оскільки, як стверджувала Амалія, я був хлопцем із затримкою розвитку і неповноцінним.

Спочатку це мене здивувало, потім я відчув розчарування, а згодом просто тягнув свою лямку життя. Були періоди, коли я відчував себе слимаком. Не тому, що зовні я був бридким і липким, — радше був схожим на нього за тим, як пересувався і як існував, бо в усьому переважали монотонність і неквапливість.

Я довго не протримаюся. Рік. Чому саме один рік? Не маю уявлення. Проте це мій останній рубіж. Амалія, коли її ненависть сягала апогею, зазвичай дорікала мені, що я так і не став зрілою особистістю. Жінки, охоплені образою, часто випльовують на тебе такі докори. Моя мати також ненавиділа свого чоловіка, мого батька, і я це можу зрозуміти. Та він і сам себе ненавидів, від чого в нього й з'явилась схильність до насильства. Ось таким прикладом вони стали для мене і мого брата. Вони нас виховували просто з жалю, розривали нас зсередини, а потім хотіли, щоб ми вирости справжніми чоловіками, вдячними й люблячими, які б досягли успіху в житті.

Я не люблю життя. «Життя — це просто суцільна краса», — стверджують у своїх піснях деякі співаки та поети, проте мені

воно не до вподоби. Не треба мені розписувати ні красу неба під час заходу сонця, ні музику, ні смуги на шкірі в тигра. До сраки всі ці декорації! Життя здається мені винаходом збоченця — невдало задумане й погано втілене. Я б хотів, щоб Бог існував для того, щоб звітувати перед нами. І щоб ми могли йому сказати в очі: «Ти партач». Імовірніше, Бог — це старий розпусник, котрий зі своєї космічної висоти спостерігає за тим, як представники різних статей паруються, виборюють свою половину в герці та пожирають одне одного. Єдине, у чому Його можна вибачити, — у тому, що Його не існує. Але навіть у такому разі Бога не можна виправдати.

Малим мені подобалося життя. Дуже подобалося, хоча я цього й не усвідомлював. Увечері, перед тим як вимкнути лампу, коли я засинав, мама цілувала мої повіки. Що найбільше мені подобалося, так це її запах. Від мого батька йшов бридкий запах. Бридкий не в тому розумінні, що від нього смерділо, але від того запаху — навіть коли він користувався туалетною водою — мене інстинктивно нудило. Було мені тоді 7 чи 8 років. Одного разу на кухні я відмовився спробувати шматочок відбивної з печінки — навіть її зовнішній вигляд викликав у мене нудоту. Мама лежала в ліжку з мігренню — бо я, бач, відмовлявся їсти, так от мій батько, сповнений люті, витягнув свій величезний пеніс і випалив: «Щоб у майбутньому мати такого ж розміру, як у мене, тобі треба з'їсти оцю печінку та ще багато-багато таких самих!». Я не знаю, чи коли-небудь траплялось щось подібне з моїм братом. Його в родині балували значно більше, ніж мене. Бо, звісно, вони вважали, що в нього слабке здоров'я. У нього протилежна думка, і він стверджує, що саме я був улюбленцем у сім'ї. Вже в юності життя почало подобатися мені менше, проте все ще подобалося. Зараз воно мені геть не подобається, і я не хочу віддавати на розсуд природи час, коли я муситиму повернути землі взяті в борг атоми. Я задумав покінчити життя самогубством рівно через один рік. Я навіть визначив дату. 31 липня, середа, увечері. Саме такий термін я собі обрав, щоб навести

лад у своїх справах і з'ясувати, чому я не хочу більше продовжувати жити. Сподіваюся, що моя рішучість залишиться твердою. Поки що саме так.

Був час, коли я хотів стати людиною, котра прагне служити ідеалу. Однак у мене це не вийшло. Мені також не вдалося пізнати справжнє кохання. Я вправно симулював, іноді зі співчуття, іноді на знак подяки за люб'язні слова, трохи від відчуття спільності або ж оргазму, як це робили і роблять, на мій погляд, інші. Можливо, під час епізоду з печінкою мій батько проявляв у такий спосіб свою любов. Проблема в тому, що є речі, які ти не розумієш, оскільки не відчуваєш їх, хоча вони ось тут — перед тобою. До того ж любові з примусу для мене не існує. Може, я бідолаха, як часто повторювала Амалія? А хто з нас не такий? Річ у тім, що я не сприймаю себе таким, яким я є. Я не шкодуватиму, що залишаю цей світ. У мене все ще приємне обличчя, хоча мені вже 54 роки, і в мене є кілька чеснот, які так і не принесли мені користі. Я маю міцне здоров'я і достатньо заробляю, мені легко вдається досягти стану спокою. Можливо, мені потрібно на війну, так само, як і батькові. Батька розривало нереалізоване прагнення до боротьби. Вдаючись до насильства над рідними, боровся з усім, що порушувало його звичний життєвий ритм. Ще один бідолашний чоловік.

2

Ми всією родиною, всі четверо, на літніх канікулах відпочивали в містечку на узбережжі Аліканте. Батько — письменник-невдаха, спортсмен-невдаха, інтелектуал-невдаха, — заробляв собі на життя, викладаючи в університеті; мати розсудливо вирішила бути економічно незалежною від чоловіка і працювала у поштовому відділенні. Тобто з фінансами у нас було все в порядку, як в іспанців середнього класу. У нас була машина Seat 124 синього

кольору, яку ми купили в салоні. Рауліто і я навчалися в приватній школі, у серпні родина могла собі дозволити винайняти квартиру з терасою і спільним басейном неподалік від пляжу. Я хочу сказати, що з точки зору здорового глузду ми мали все необхідне, щоб бути щасливими. На той час мені було чотирнадцять років, і я вважав себе щасливим.

Я провалив один предмет, який мені треба було перездати у вересні. Коли мій табель побачила мати, то з докором скрикнула, і в неї одразу ж почалася мігрень, а тато, реакції якого були примітивнішими, вліпив мені ляпаса, обізвав йоголопом і продовжив читати газету. Нічого з того не порушило спокійний плін мого життя. Насправді вже в дитинстві я мріяв стати дорослим батьком, щоб лупцювати своїх дітей. Від самого малечку я вважав, що це головний виховний засіб. Пізніше я не міг навіть підвищити голос на Нікіту, тому хлопець і виріс таким, яким є.

Під час канікул, про які я тут згадую цього вечора, — того року, коли я провалив один з предметів, я став свідком сцени, від якої у моєму мозку загорілася червона сигнальна лампочка. Повернувшись додому під вечір після гри в мінігольф, я вкинув за комір Рауліто невеличку ящірку. Дитячі пустощі. Він перелякався. Для нього було непросто мати мене за брата. Якось, уже дорослим, після сімейного свята, він звинуватив мене в тому, що я зіпсував йому дитинство. Я здивовано витріщився на нього. Що я мав робити? Зрештою, вирішив зробити найзручніше: попросив у нього вибачення. «До обіду ложка, а після — не треба!» — відказав він, стримуючи давню ненависть.

Відчувши ящірку в себе на спині, Рауліто якимось кумедно підскочив, чого я, власне, і прагнув. Внаслідок цього він спиткнувся, втратив рівновагу й упав на кам'янистий схил біля лимонних дерев. Піднявся, ніби нічого й не сталося, проте коли він побачив, що збив коліно і звідти йде кров, заревів на весь голос. Я крикнув на нього, щоб він замовк. Хіба він не розумів, що тим самим втягує нас у розбірки? Мати почула його

вереск з кімнати і, не розібравшись у тому, що саме трапилося, вліпила мені ляпаса. Батько, дещо неохоче, вліпив мені другого. Зазвичай мати була більш відчайдушно, проте не так боляче. Рауліто одразу ж відвели у відділення Червоного Хреста на проспекті, що межує з берегом. У квартиру він повернувся за годину з пластирями на обох колінах і з замурзаним морозивом обличчям. А потім нехай не стверджує, що не він був улюбленцем у родині.

Мене покарали, залишивши без вечері. Всі троє їли мовчки за столом, штрикаючи виделками великі шматки помідорів, посипаних сіллю і збризнутих олією. Я тишком дивився на них, сидючи вгорі на гвинтових сходах уже в нічній піжамі. А втім, я намагався подати знак братові, щоб він пізніше таки приніс мені чого-небудь поїсти, однак недотепкуватий не звертав свого погляду в мій бік. На кухонній плиті парував суп. Мати налила тарілку Рауліто. Братик нахилився над тарілкою, ніби хотів вхопити пар, що підіймався йому в обличчя. А я у своїй схованці помирав від заздрощів і голоду. Мати знову підійшла до плити, цього разу з тарілкою для батька, і коли налила йому повну, тихенько плюнула в суп. «Плюнути» — це не точне слово. Що саме вона зробила, то це випустила тоненьку цівочку слини в тарілку. Цівочка слини зависла на якусь мить над тарілкою, а потім таки впала туди. Мати відразу ж перемішала суп ложкою та поставила тарілку перед батьком. Сидючи вгорі на сходах, мені кортіло попередити батька, але передусім я збагнув, що маю зрозуміти, що саме відбувається. Наші батьки часто сварилися. Може, через сварки вони вечеряли мовчки, не промовивши ані слова одне одному. Я запитував себе, чи не плювала моя мати коли-небудь у мою тарілку з супом? Можливо, материна слина була й поживною, але чи робила вона те саме з тарілкою Рауліто? Навіщо ж дискримінувати маленьке ангелятко? А може, плюнути в тарілку свого чоловіка було давньою традицією, яку вона засвоїла ще в дитинстві, спостерігаючи за своєю матір'ю або за однією зі своїх тіток?

А якщо все ж таки мені вистачить мужності у вирішальний момент, що буде з Пепею? Я ж не можу нав'язати Патачулі, котрий і так достатньо допомагає, час від часу доглядаючи за нею ввечері. Добре, що я відтермінував своє рішення на рік, щоб встигнути вирішити це та інші важливі питання. Пепі виповнилося вже тринадцять років. Кажуть, що її вік треба помножити на сім, щоб отримати відповідний вік людини. Хоча йдеться не про всі породи собак, щоб визначити очікуваний вік життя тварини. Якщо рахувати її вік як сеньйорі, то вона вже дев'яностолітня. Насправді вона належить Нікіті. Тож я міг би залишити собаку, прив'язаною до ручки дверей його квартири «окупас»¹ за кілька годин до того, як я вкорочу собі віку. На цей момент мені нічого іншого не спадає на думку.

Амалія чинила найжорсткіший опір ідеї тримати в домі домашнього улюбленця. Коли виникла пропозиція взяти цуцика, вона безперестанку перераховувала, до яких саме незручностей це призведе. Собаки залишають після себе сліди, потребують постійної турботи, у них завжди заводяться якісь паразити, це витратно, вони хворіють, гризуться з чужими собаками, влаштовують гармидер, кусаються, сцять, сруть, смердять. Ти до них прив'язуєшся, а потім вони помирають — і ти страждаєш. Мені здається, що Амалія не дуже й делікатно вказувала на витрати, що виникнуть у разі необхідності приспати собаку.

Спочатку ідею тримати вдома собачку я не підтримував. Син же наполягав, аргументуючи це тим, що його найкращому шкільному другові батьки подарували песика, і він не хоче відставати. Я помітив, що Нікіта ставав більш наполегливим, коли ми залишалися наодинці. Тоді я зрозумів таку його поведінку: син потай-

¹ Термін «окупас» (*ocupas*) походить від іспанського *ocupar* — «захоплювати, займати». Характерне для Іспанії явище, коли особи самовільно заселяються без усіляких дозволів у порожні житлові та комерційні приміщення. — Прим. пер.

ки від матері хотів мене перетягнути на свій бік. Цілком очевидно, що я був м'якшим і доступнішим у сімейній ієрархії. Відкрито він так не казав, проте мені було легко вгадати його думки. Це зовсім мене не ображало, а навпаки, викликало теплі почуття. По суті, там не було зневаги до батька, імовірноше, була така собі ідентифікація зі мною. Товариші у нещасті, лише об'єднавши спільні зусилля перед домінуючою самицею, ми могли досягти цілі, яку ми собі удвох поставили. І звісно, ми їх об'єднали. З певного моменту я почав виявляти велике бажання придбати собаку. Щоб досягнути цієї мети, я вдавався до хитрощів, зображуючи людину аналітичного складу, розсудливу і занепокоєну вихованням. Успіху це не мало. Тоді я попросив поради у Марії Гут'єррес, єдиної колеги в школі, якій довіряв, попросивши її допомогти в особистій справі. Я запитав, як, на її думку, можна переконати вперту жінку, щоб вона поступилася в сімейній сварці. Марія хотіла знати: це стосується мене особисто чи це загалом?

«Ні, загалом».

«Жінок просто так загалом не буває».

«Ну, гаразд, йдеться про мою дружину».

І я розповів їй про собаку й коротко описав особливості характеру Амалії. Вона порадила мені підійти до справи через емоційний розум, на що я їй відповів, що ці слова мені нічого не кажуть, ніби вона говорить по-китайськи. Вона пояснила, що це потрібно зробити так, щоб у неї з'явилися докори сумління. Як? І я, і мій син маємо виглядати меланхолійними і нещасними, щоб у неї виникло відчуття, що це з її вини. Тоді існує ймовірність, що вона відчує, як помиляється, або ж їй буде некомфортно в цій ситуації, у неї самої з'являться сумніви, і, врешті-решт, вона погодиться, аби тільки зберегти мир і спокій у душі. На думку Марії Гут'єррес, така стратегія не завжди спрацьовує, але варто спробувати, адже від цього нічого не втрапиш.

Спрацювало, хоча й Амалія висунула цілу низку умов і правил, завершила свою категоричну заяву тим, що вона особисто жодним чином не буде займатися тваринкою. Не буде виводити

на прогулянку, не буде годувати, нічогосінько не робитиме! І, як доказ того, що вона говорила не просто так, вона не підпускала до себе собачку та не наближалась до неї. Цуценя, видно, не зрозуміло, що означали жести Амалії, і все ж намагалося забратися до неї на коліна, махало хвостиком, пропонуючи свою дружбу.

«А чому б тобі його не погладити?» — запитав я в Амалії.

Вона відповіла, вказавши пальцем:

«А ти чого чекаєш? Чому не витираєш?».

Цуценя лишило калюжу на килимі. Спочатку ми витерли водою і серветкою, потім висушили феном для волосся, аж поки врешті не позбулися плями. Як і запаху. Сеча у цуценят майже не пахне. Амалія з недовірою присіла, щоб пересвідчитися. Вона насміхалася з усіх імен, які спадали на думку Нікіті та мені. Тоді ми прямо запропонували їй самій назвати цуценя.

«Пепа», — сухо відказала вона.

«Пепа? А чому саме Пепа?».

«Просто так».

Так, зрештою, і назвали.

4

Перша анонімна записка, яку я знайшов у поштовій скриньці, була написана від руки великими літерами. «Напевне, написав її якийсь з наших сусідів, дуже придишливий», — подумалось мені. Мені ще не спало на думку, що за цією запискою піде ціла серія інших упродовж наступних майже дванадцяти років. Я зім'яв її в кульку і, вийшовши на вулицю, вже в сутінках кинув у калюжу. Що я пам'ятаю з тієї записки, так це докір — короткий, не більше двох рядків, — про те, що я не збирав у спеціальний мішечок гівно після нашої собаки. В одній з фраз було слово «свинюка». Маю сказати, що я завжди ношу в кишені для цього два мішечки наготові. Проте визнаю, що спочатку (пізніше такого вже не трап-

лялось) могло статися так, коли я, заглибившись у власні думки, плануючи свої майбутні уроки в школі або ж просто лінуючись нахилитися, і впевнений у тому, що мене ніхто не бачить, забував про екскременти Пепи, де б вони не лишалися. Існувала також ще й вірогідність того, що записки були написані для Нікіти, котрий час від часу також вигулював собаку. Амалії я про це нічого не сказав.

Я не пам'ятаю, чому ми, усі четверо, полетіли саме в Париж (було це на початку шістдесятих), а не, наприклад, у Сеговію чи Толедо, будь-яке місто поблизу, де говорять нашою мовою. Тато таки трохи балакав французькою, а мама не знала геть ні слова. Іншою причиною поїздки саме в Париж було, можливо, справили гарне враження на сусідів або показати нашій рідні, що ми заможна гармонійна сім'я.

Там була річка. Я не певен, що в той час знав, як вона називалась, а може й знав, яка різниця. Також певно не знав, і як називається міст, який ми перетинали, і куди ми їхали. Що добре пам'ятаю, то це те, що я відстав на шість чи сім кроків. Попереду йшли тато з мамою, а посередині — Рауліто. Вони обидва тримали його за руку, і здавалося, ніби він їх з'єднував.

У мене складалося враження, що вони його любили більше, ніж мене. Навіть гірше — здавалося, що вони його любили, а мене — ні, або що вони піклувалися про нього, а мене облишили. Здавалося, що в будь-яку мить мене могла збити машина або мотоцикл, а вони навіть не звернули б уваги на нещасний випадок, продовжуючи йти собі вперед. Сама думка про те, що вони мною не цікавились, примушувала мене страждати. А ось тут поруч були перила мосту, на які було так легко залізти, внизу річка з мутною і спокійною водою, в якій віддзеркалювалося передвечірнє сонце. Я добре пам'ятаю сплеск води при падінні, а потім подив від того, якою холодною була вода. Під час свого падіння я чув, як закричала якась жінка.

Перед тим, як вода потрапила мені в рот, чийсь міцні руки витягнули мене на поверхню. Тато загубив у річці черевик.

Упродовж наступних років він з гордістю розповідав про те, що він вважав це найбільш героїчним вчинком у своєму житті. Десь у глибині душі він був вдоволений тим, що його наручний годинник тоді зіпсувався, здається, він був коштовним, адже колись ще належав його батькові. У нього часто проявлялася ця риса героїчності. Оскільки тоді йому треба було зробити вибір — між коштовним годинником і власним сином — він не мав сумнівів.

Ніхто — ні мама, ні тато — мене тоді не сварили. Мама, не володіючи собою і будучи такою вдячною татові, що посеред натовпу, який зібрався навколо на проспекті поруч з річкою, обійняла тата й почала обцілювати його обличчя. А татові подобалось жартувати, говорячи, що я двічі народився. Першою мені дала життя мама, а другим — тато.

Я пам'ятаю, що в готельному номері на меблях сохли розкладені на чорний гаманець, паспорт, французькі банкноти та інші речі батька. Увечері ми святкували — усі четверо — в ресторані те, що я не втопився, і тато випив сам цілу пляшку вина. На сорочці на грудях у нього була темна пляма від вина, проте цього разу мама, здавалося, не збиралася виказувати йому своє невдоволення.

6

Вчора я їздив провідати маму. Як завжди, спершу я пересвідчився, що на стоянці не було машини Рауля. Якщо вона там, то я не буду заходити. За інших обставин мені неважко завести з ним розмову, однак коли я відвідую маму, то хочу, щоб вона була тільки моєю. Якщо немає ніяких перешкод, то я її відвідую раз на тиждень, проте останнім часом — маю визнати — трохи не дотримувався такого порядку. Важливо пересвідчитися в тому, що мама постійно отримує належне обслуговування. Досі ми не чули

скарг. Я часто прошу надати мені інформацію щодо стану її здоров'я і намагаюся показати персоналу, що я уважно стежу за кімнатою і переглядаю, що лежить у шафі та інші особисті речі мами. Рауль робить також все належне. Це була його ідея виявляти прискіпливість, хоча це може й виглядати занудством, та я погодився. У притулку для літніх є старі, яких ніхто не відвідує. Їх туди привезли як непотрібний мотлох. Гадаю, що доглядальники з ними не такі дбайливі, як з тими, чиї рідні можуть з'явитися тут будь-якої миті і подати скаргу керівництву або опублікувати в пресі або ж у соціальних мережах критичну статтю у разі, якщо щось буде не в порядку.

Мама вже давно нас не впізнає. Спочатку для Рауля це було важким ударом, і він навіть попросив лікарняний через депресію. Можливо, були ще й інші причини його психічного розладу, котрі наклалися, а затьмарення розуму в мами посилило цей стан. Я не впевнений, та й не маю бажання запитувати його про це. Також не відкидаю думки, що мій брат вигадав історію з лікарняним, щоб якось продемонструвати мені, про що я не здогадувався. Проте це таки підтвердилося: Рауль вважає, що коли виникає проблема, саме його вона щиро зачіпає, а мене — ні.

Розумовий розлад у мами прогресував повільно. Я розумію, що Альцгеймер звільняє її від трагічного сприйняття життя. Достатньо подивитися, як вона згасає, занурюючись в апатію. Якось Рауль приніс її ж власну фотографію з надією, що в неї раптом буде прояснення в голові. Стара фотографія в рамці так і стоїть на столі, користі від неї не більше, ніж від опудала тварини.

У межах припустимого вона в нормі. Трохи згорблена і дуже худа. Вчора, коли я прямував до ліфта, одна з доглядальниць повідомила мені, що сеньйора щойно заснула. Я сів біля ліжка і став її розглядати. Я помітив, що риси її обличчя виражали спокій. Це мене дуже тішить. Якби я бачив, що вона страждає, я б збожеволів. Вона спокійно дихала, і мені здалося, що на вустах у неї було щось схоже на посмішку. Можливо, вона уві сні бачила картини минулого, хоча я сумніваюся, що могла їх усвідомити.

ЗМІСТ

СЕРПЕНЬ	5
ВЕРЕСЕНЬ	63
ЖОВТЕНЬ	121
ЛИСТОПАД	185
ГРУДЕНЬ	238
СІЧЕНЬ	296
ЛЮТИЙ.....	355
БЕРЕЗЕНЬ	414
КВІТЕНЬ	474
ТРАВЕНЬ	534
ЧЕРВЕНЬ	594
ЛИПЕНЬ	653
ШІСТЬ ДНІВ ПО ТОМУ.....	715